

ČASOPIS ZA POVIJEST
ZAPADNE HRVATSKE

WEST CROATIAN
HISTORY JOURNAL

Uredila / Edited by
ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ

Feđa Milivojević, *Cezarov Ilirik*, Hrvatski institut za povijest; Filozofski fakultet u Rijeci, Zagreb – Rijeka, 2021., 350 str.

Nakladom Hrvatskog instituta za povijest te Filozofskog fakulteta u Rijeci, uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja, 2021. godine objavljena je knjiga *Cezarov Ilirik*. Knjiga je, osim u Zagrebu u sklopu Kliofesta 2021., predstavljena i u Rijeci u sklopu VI. kongresa hrvatskih povjesničara. Autor knjige, Feđa Milivojević, stekao je akademski stupanj doktora humanističkih znanosti iz polja povijest, grane stara povijest, na Sveučilištu u Zadru 2017. godine disertacijom pod naslovom *Cezarov Ilirik*. Upravo sadržaj disertacije čini osnovu teksta ove monografije uz dodatak novije literature te prilagodbe samog sadržaja. Pri Sveučilištu u Dubrovniku sudjelovao je u izvođenju nastave iz kolegija starog vijeka kao vanjski suradnik od 2016. do 2018. godine, a nakon toga, do 2020. godine, i kao vanjski znanstveni suradnik u nastavi. Trenutno poslijedoktorand, zaposlen je na Odsjeku za povijest Sveučilišta u Rijeci.

Monografija *Cezarov Ilirik* predstavlja poseban iskorak hrvatske historiografije u analitičkim pristupima ne samo povijesnim izvorima već i dosadašnjim tumačenjima mnogobrojnih aspekata opstojnosti protektorata, a kasnije provincije Ilirik. Središnja se tema odnosi na vrijeme Cezarova Ilirika, odnosno vrijeme njegove uprave nad navedenim područjem od 58. do 50. g. pr. Kr. Recenzenti ove knjige jesu dr. sc. Boris Olujić te dr. sc. Robert Matijašić, a koja se sastoji od deset poglavlja s pripadajućim potpoglavljima, na 350 stranica, uključujući predgovor, uvodno i zaključno poglavlje, bibliografiju, popis karata i popis tablica. Čitav je sadržaj tako popraćen s deset karata i devet tablica vlastite izrade autora. Korice ovog, zasad prvog, izdanja knjige krase avers rimskog republikanskog novca s prikazom Gaja Julija Cezara, kovanog 44. g. pr. Kr., pronađenog u Ličkom Ribniku.

U *Predgovoru* (1-2) autor posebno ističe da se „Ilirik ovoga rada“, dakle onaj Cezarove uprave, ne ističe toliko atraktivnošću događaja kao onaj kasniji, ratni. Općenito, u zapisima antičkih autora taj je period, gledajući na prilike istočne obale Jadrana, slabo zastupljen i elaboriran zbog čega se, između ostalog, Ilirik čini, i takvim u znanstvenim krugovima određuje, kao „sporedna“ provincija. Milivojević upravo iznesenim tvrdnjama iskazuje motivaciju za bavljenje Ilirikom u navedenom periodu određujući čar bavljenja ovom temom upravo u mogućnostima otkrivanja novih spoznaja i nepoznatih detalja uz važnost ukazivanja na mnoga neutemeljena shvaćanja i pogreške zaključke povjesničara.

Uvodno poglavlje (3-10) jest poglavlje kojim autor potanko iznosi opći cilj djela koji tako podrazumijeva iskazivanje, na moderan način, temeljnih aspekata opstojnosti provincije Ilirik sredinom 1. st. pr. Kr., a to su politički, geografski, ekonomski i vojni. Točan vremenski period na koji se odnosi sadržaj djela jest vrijeme Cezarove uprave od 58. do 50. g. pr. Kr. te ovaj „odabran“ vremenski okvir autor opravdava potrebom analiziranja procesa osnivanja

provincije te iskazivanja okolnosti Cezarove uprave kao temelje za utvrđivanje inkorporiranja provincije u rimski sustav. Također, autor uvodno najavljuje interdisciplinarni pristup kod uvođenja novih rješenja u interpretacijama literarnih izvora, ali i arheološke građe uz važan ukaz da se radom ne zadire u procese urbanizacije na istočnoj obali Jadrana.

Razdoblje prvog protektorata (11-75) jest poglavlje na početku kojega se referira kontekst događaja koji je bio svojevrsni pokretač teritorijalnog razvoja buduće provincije pa autor, smatrajući nužnim, ukazuje na razdoblje povijesti Republike koje se odnosi na sukobe s Ilirskom kraljevstvom i Makedonijom. Navedeno razdoblje sadržajno je obuhvaćeno unutar devet potpoglavlja koja se odnose na sva tri ilirska i sva tri makedonska rata, a isto tako i pokoravanje Histra te sukobe s Delmatima. Između ostalih, Milivojević unutar ovog poglavlja daje odgovore na neka od važnih historiografskih i teorijskih pitanja pri čemu se posebno ističe rješavanje pitanja rimskih stečevina u Prvom ilirskom ratu te uređenje prilika i teritorijalne promjene protektorata nakon Drugog ilirskog rata. Uz navedeno, ukazuje na podatke u izvorima omogućuju određivanje granica protektorata te na podatke koji ukazuju na uređenje Makedonije i Ilirika 167. g. pr. Kr., a osobito se ističe iskaz komplementarnih podataka kojima autor dokazuje da je Rim slao zasebne zapovjednike na područje protektorata dok je Makedonija, kao i svaka provincija, imala svoga upravitelja.

Četvrto je poglavlje *Razdoblje drugog protektorata* (77-96) kojim se razmatra razdoblje od 146. do 59. godine pr. Kr., dakle do donošenja Vatinijeva zakona. Unutar šest potpoglavlja iskazuju se događaji koji se ističu kao značajni u razdoblju drugog protektorata. Razdoblje je obilježeno intervencijama te širenjem teritorija protektorata nad cijelim priobalnim dijelom istočne obale Jadrana. Između ostalog, unutar ovoga poglavlja ukazuje se na kontradiktornost podataka u izvorima te se donosi rasprava o položaju Salone u kojoj su Delmati primili Metela (119./118. g. pr. Kr), odnosno o kojoj se Saloni uopće radi.

Poglavlje *Osnivanje provincije Ilirik* (97-160) peto je poglavlje knjige. Sastoji od devet potpoglavlja fokusiranih na objašnjavanje primjena rimskih zakona pri osnivanju provincija, a isto tako i definiranje pravnih termina (kao i određivanje pravilnijih termina) koji su se koristili tada. Sukus ovoga poglavlja predstavljaju ukazi na slučaj osnivanja provincije Ilirik te korelacije sa slučajevima osnivanja nekih drugih provincija uzimajući u obzir vrijeme i okolnosti nastanka. Osim toga, ovim poglavljem autor donosi detaljnu kronologiju godine 59. pr. Kr. s ciljem rješavanja pitanja je li Vatinijevim zakonom Ilirik uopće osnovan kao zasebna provincija.

Šesto je poglavlje nazvano *Događaji prokonzulata* (161-193) te naziv jasno implicira da se radi o poglavlju kojim se opisuje tijek Cezarova prokonzulata koji podrazumijeva i posjete Iliriku koje Milivojević dokazuje analizom izvora. Dalje donosi opise epizoda na kraju prokonzulata; napad Japoda na Tergeste i Akvileju te napad Delmata na Promonu.

Sljedeće poglavlje, *Uprava i organizacija provincije* (195-229), donosi

upravne i organizacijske odrednice o Iliriku u 1. st. pr. Kr. uz naglasak da se nastoji odrediti republikanska praksa kao temelj za daljnja istraživanja. Jedna od tema uprave jest i postojanje zamjenika upravitelja pri čemu Milivojević ukazuje na krive dosadašnje zaključke o tome da je Kvint Numerije Ruf bio zamjenik upravitelja provincije. Nadalje, unutar tri potpoglavlja opisuje se djelovanje sudbenog konventa kao instrumenta uprave, a o kojima u Dalmaciji autor donosi Plinijeve zapise. Sam Cezar donosi podatak o održavanju sudišta nakon smirivanja Pirusta te Milivojević ukazom na argumente drugih autora ističe da se radi o važnom podatku o načinima uprave Ilirikom (u 1. st. pr. Kr.). Budući da Cezar ne zapisuje gdje održava sudišta, autor nudi inovativno i suvremeno rješenje te pruža argumente zašto bi to mogla biti Narona potkrepljujući navode Varonovim bilješkama.

Posljednje poglavlje prije zaključka jest *Promjene za Cezarova vremena* (231-265). Ovim poglavljem autor donosi podatke o stanju stvari u doba Cezara i to za svaki dio određen regionalnom podjelom provincije posebnim poglavljem (Histrija, Japodija, Liburnija, Dalmacija i stari Ilirik). Posebno usmjerenje ovoga poglavlja jest i u iskazivanju djelovanja konventa rimskih građana zaokružujući faze doseljavanja italskog elementa. Unutar ovoga poglavlja autor donosi zaključke iz malobrojnih epigrafičkih i literarnih izvora upravo o navedenim konventima, a isto tako i uvjete potrebne za njihov nastanak i kriterije za određivanje njihova raspolaganja zemljom.

Zaključno je poglavlje *Sažetak za kraj* (267-272) čiji naziv autor opravdava složenosti svih ukazanih komparacija u djelu, ali i time da je potrebno iznesene zaključke dodatno utvrditi kako bi bili jasniji, a svakako kako bi bili utemeljenje nekih budućih istraživanja.

Cezarov Ilirik jest djelo kojim Feđa Milivojević ostvaruje najavljenju namjeru objave sustavne monografije o provinciji Ilirik. Prikazana monografija upravo je djelo za kakvo hrvatska historiografija, osobito starovjekovna, ipak jedan duži niz godina nije bila obogaćena. Posebno se ističu tablični dodaci tekstu, kao i zemljovid, vlastite izrade koji u mnogočemu olakšavaju praćenje razgranatih pojašnjenja i argumentacije čime se uočava bogat potencijal u izobrazbi budućih povjesničara u temama vezanih za Ilirik, ali i općenito rimsku pravnu terminologiju i uopće ustroj provincija. Također, ovo djelo donosi posebno moderan iskorak u interdisciplinarnim pristupima unutar historiografije te je djelo koje otvara mogućnosti i postavlja jasna usmjerenja za daljnja istraživanja budući da razrješuje mnogobrojne rasprave i sustavno odgovara na krivo postavljene pretpostavke i/ili tumačenja izvora. Osim toga, ovo je djelo još jednom pokazalo važnost upravo hrvatske historiografije u pristupima temama vezanih uz Ilirik te važnosti komparativnih pristupa ne samo literarnim izvorima već i svim dostupnim arheološkim izvorima s ciljem stvaranja što obuhvatnijeg prikaza stanja rimske uprave nad istočnom obalom Jadrana.

Tamara MAZUR